

УДК 32.324

DOI: 10.35432/tisb292023289089

Марина Назаренко*старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського,
к.держ.упр.**<https://orcid.org/0000-0003-2116-754X>**e-mail:marishahal86@gmail.com*

ВПЛИВ АМБІВАЛЕНТНОЇ ПОЛІТИЧНОСТІ НА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ ДОВІРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті з'ясовано, що основною передумовою для існування демократії в Україні та успішного функціонування політичної системи суспільства є політична довіра громадян. Запропоновано визначення поняття «політична довіра». Проаналізовано рівень довіри до політичних інституцій та їх представників в Україні протягом 1994-2023 років. Визначено основні причини низького рівня політичної довіри. Обґрунтовано передумови виникнення амбівалентності політичної та її вплив на розвиток політичної довіри в сучасних умовах. Рекомендовано основні заходи щодо підвищення рівня політичної довіри громадян в умовах демократизації.

Ключові слова: політична довіра, влада, громадянське суспільство, амбівалентна політичність.

Maryna Nazarenko*Senior Lecturer of the Department of Public Administration and Administration
Vinnitsia Mikhaïlo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Ph.D. in Public Administration**<https://orcid.org/0000-0003-2116-754X>**e-mail:marishahal86@gmail.com*

THE IMPACT OF AMBIVALENT POLITICS ON THE DEVELOPMENT OF POLITICAL TRUST IN MODERN CONDITIONS

The article shows that an important prerequisite for the existence of democracy in a country and the successful functioning of the political system of society is the political trust of citizens. The article substantiates that in the context of globalization and integration processes and reforms, distrust in the implementation of public policy is a negative phenomenon that hinders the development of our country in all spheres of public life. It is determined that the most important factors of the constant increase in the level of distrust among the population in the actions of the authorities are unfulfilled promises, low living standards, insecurity in all spheres of life, the adoption of anti-national laws, «failed» reforms, a full-scale war in Ukraine, the development of oligarchy, constant increase in prices and tariffs, etc. It is found that due to the lack of a constructive government-society dialogue, low political culture and political education of the population, moral exhaustion of people, all political processes taking place in our country are perceived by Ukrainians ambiguously, and in most cases negatively, and, as a result, citizens have such a negative condition

as ambivalent politics.

The author analyzes the level of trust in political institutions and their representatives in Ukraine during 1994-2023, noting that the level of political trust has increased significantly in recent years. The main reasons for the low level of political trust are identified. The main measures to increase the level of political trust of citizens in the context of democratization are recommended, in particular: minimizing the level of corruption in society, creating conditions for transparency and openness of the functioning of public authorities, enabling citizens to participate in the decision-making process in the field of public policy.

Key words: political trust, government, civil society, ambivalent politics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Проблема політичної довіри в Україні залишається вкрай актуальною вже протягом довгого періоду часу, особливо зараз, коли влада приймає доленосні політичні рішення для всієї країни. Довіра суспільства до діяльності влади є невід'ємною умовою, що сприяє забезпеченню стабільності соціально-політичних зв'язків, розвитку демократії та громадянського суспільства. Саме політична довіра визначає політичну атмосферу в країні, визначає суспільні настрої та підтримку/не підтримку влади та її дій населенням, впливає на ефективність та результативність здійснення державної політики загалом. Народ України здійснює свою владу безпосередньо та через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Делегуючи органам публічної влади свої повноваження, суспільство прагне, щоб державна політика здійснювалася максимально прозоро, відкрито, доступно, чесно, системно, враховуючи інтереси усього населення.

Враховуючи те, що «кредит довіри» українців до політичних інститутів та діячів протягом багатьох років незалежності було майже вичерпано, сьогодні громадянам важко повністю довіряти діям влади, тому населення, інколи, з обережністю та скептицизмом ставиться до прийнятих управлінських рішень на всіх державно-управлінських рівнях. І ось це двояке відчуття: бажання довіряти та гіркий досвід - викликає амбівалентну політичність у населення країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В Україні теорія політичної довіри почала формуватися ще на початку 90-х років ХХ ст. шляхом проведення емпіричних та теоретичних досліджень. А протягом останніх десятиріч дослідження проблеми довіри здійснюється в багатьох напрямках наукового соціально-гуманітарного знання з точки зору різних дослідницьких парадигм та методологічних підходів. Довіра є фундаментальною категорією у філософії, політології, соціології, економіці, психології та юриспруденції. Такі науковці, як Зайченко Л., Карнах А., Крутій О., Кузіна І., Паніото В., Погорелий С., Харченко Н., Федорів Т., Чабанна М. зробили вагомий внесок в дослідження питань, що стосуються становленню та розвитку політичної довіри. Однак, на сьогоднішній день, саме питанню щодо впливу такого внутрішнього стану людини як амбівалентність політична на розвиток політичної довіри, присвячена мала кількість наукових розвідок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в аналізі сучасного стану політичної довіри в Україні та наданні практичних рекомендацій щодо основних шляхів вдосконалення її в умовах демократизації, а також у з'ясуванні як саме амбівалентна політичність впливає на розвиток політичної довіри в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливою передумовою для існування демократії в країні та успішного функціонування політичної системи суспільства є політична довіра громадян.

Федорів Т. зазначає, що довіра до державних і політичних інститутів включає передусім очікування громадян щодо рішень та дій цих інститутів у майбутньому, а не тільки у минулому [17]. Аналізуючи праці науковців, що вивчають питання взаємодії суспільства та

державної влади [5], [7], [10], [11], [18], [20], ми дійшли висновку, що *політична довіра* - це стан, при якому як емоційно (іраціонально), так і раціонально громадяни підтримують політичні цінності та ідеали, політичні позиції лідерів, діяльність політичних інститутів і впевнені в позитивних наслідках прийнятих політичних рішень. Політична довіра орієнтована на те, що дії політичних суб'єктів будуть відповідати очікуванням окремо взятого індивіда, групи осіб чи суспільства загалом.

Ми погоджуємося з думкою Карнаух А. та Зайченко Л., що політична довіра є продуктом і результатом розвитку політичної культури та основою і підсумком політичного порядку [4, с. 63]. Довіра, яка спочатку формується в міру міжособистісної взаємодії й співпраці в рамках формальних і неформальних інститутів громадянського суспільства, згодом стає основою для створення не тільки загальнонаціональної мережі інститутів громадянського суспільства, але й сприяє посиленню довіри до політичних інститутів, які діють, що сприяє формуванню громадянської культури [13, с. 101].

Довіра до політичного інституту та політичного діяча виникає тоді, коли його основоположні норми і правила відповідають внутрішнім нормам і правилам суб'єкта довіри [7, с. 62]. Особливість політичної довіри полягає в тому, людина може несвідомо довіряти чи не довіряти діям тих чи інших політичних інституцій та окремих політичних діячів, на основі внутрішніх а зовнішніх чинників, що на неї впливають.

На нашу думку, до основних *внутрішніх* чинників можна віднести: внутрішні переконання особистості; досвід людини та рівень особистісного розвитку; особистісні оцінки, думки, судження, ідеали тощо. До *зовнішніх* чинників належать: дії чи бездіяльність системи органів публічної влади та окремих політичних діячів; засоби масової інформації; громадськість, громадські організації та інститути громадянського суспільства; оточення, в якому перебуває людина тощо.

Протягом усіх років незалежності України рівень політичної довіри то зростав, то падав, однак згідно офіційних досліджень, рівень довіри до політичних інституцій та їх представників майже завжди залишався одним з найнижчих як в Європі, так у в усьому світі загалом.

Нині немає достовірного рейтингу щодо політичної довіри громадян протягом 1991-1994 рр., тому що підрахунок рейтингів не був такою популярною і звичною справою, як зараз. Важко дізнатися про методика та ретельність тодішніх підрахунків. Тому наше дослідження щодо політичної довіри ми розпочнемо з 1994 року (див.табл.1).

Таблиця 1

Динаміка політичної довіри протягом 1994-2023 рр.

Роки	Позиція населення	Причини	Примітки
1994-1999	Прихід до влади нового президента надихало багатьох виборців. Однак вже через рік політична довіра до президента та до парламенту впала майже вдвічі.	- соціальне роздратування; - невинувато кредит довіри; - зниження життєвого рівня населення [8]	Довіра до владних інститутів була набагато нижчою, ніж до президента
1999-2005	Рейтинг не перевищував у 20%. Події, які склалися у цей період лише підбурювали громадян до масових зібрань проти політичної ситуації в країні.	- бюрократія; - невдоволеність життям; - фальсифікація виборів; - непопулярні рішення; - розвиток олігархії; - приватизація державних підприємств - проведення «політики багатовекторності» (балансування між ЄС, НАТО та Росією) [20].	Українці були невдоволені політичною ситуацією, яка склалася в попередні роки, однак знов обрали Л. Кучму на посаду президента

2005-2006	Вперше в Україні переважає думка, що все, що відбувається нині в Україні, йде у правильному напрямку - так вважають у березні 2005 року 47% опитаних, протилежної думки дотримується 21% [15]. Спочатку 15% опитуваних вважали не довіряти органам державної влади та їх представникам є найбезпечнішим [8, с. 83]	Залишається проблема корупції, олігархат, недостатня прозорість державних структур, низький рівень надання публічних послуг.	Зміна влади призвела до істотних змін у рівні довіри як до влади, так і до соціальних інституцій. Вперше за історію незалежної України опитування засвідчило високий рівень довіри до центральної влади. Найвищий рівень довіри має Президент України Віктор Ющенко — повністю або переважно йому довіряє 60% опитаних, повністю або переважно не довіряє — 17% (перевага довіри над недовірою становить +43%); уряду України повністю або переважно довіряє 52%, не довіряє — 18% (перевага довіри над недовірою +34%); Верховній Раді повністю або переважно довіряє 40%, повністю або переважно не довіряє 27% (перевага довіри над недовірою становить +23%) [15].
2007-2008	Рівень довіри не перевищував 22%	- недостатня прозорість державних структур; - відсутність видимих результатів діяльності; - бюрократію; - погане ставлення чиновників до громадян, які до них звертаються; - корупція [17, с. 11].	Найнижча довіра до державної влади у світі.
2008-2010	Якби президентські вибори відбулися в ці роки, то найбільші шанси вийти в другій тур президентських виборів мали б Віктор Янукович, за якого готові були проголосувати 24% усіх опитаних, та Юлія Тимошенко, за котру готові були проголосувати 18% ; за Віктора Ющенко готові були проголосувати 6% [15].	- зростання цін; - корупція; - приватизація державних підприємств; - економічна криза; - зниження рівня доходів; - затримка виплати заробітної плати тощо	Як бачимо, рейтинг В. Ющенка впав до критичної помітки.
2010-2014	Дуже низький баланс довіри-недовіри населення до Президента України (-44%), Міліції (-47%), Уряду (-53%) та самий низький – баланс довіри-недовіри до Верховної Ради (-61%) [14].	- зростання цін на харчові продукти – 58%; - зростання цін на комунальні послуги – 54%; - втрата роботи – 34%; - несвочасна виплата зарплат та пенсій – 32%; - втрата здоров'я – 30%; - поглиблення економічної кризи – 27%; - зростання корупції – 27%; - розгул злочинності – 20%; - побоювання за долю рідних та близьких – 19% [14]; - феномен «Сім'ї» - це коли найближчі родичі, відіграють провідну роль у житті країни та функціонуванні влади; - відмова у підписанні Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [21].	Лише 28% населення України вважало, що в Україні проводяться економічні реформи, з них лише 1.3% вважало, що ці реформи успішні, 12%, що в рівній мірі успішні і неуспішні і стільки ж вважало, що неуспішні.

2015-2016	Рівень політичної довіри становив 19 % у 2015 р. та 16 % - у 2016 р.	-військові дії на Сході країни; -невиконані обіцянки; - корупція вищих ешелонів влади;	Майже 48% схвалюють роботу П.Порошенка та владних інститутів [16].
2017-2018	В порівнянні волонтерами, церквою, збройними силами України інституту влади викликають у громадян найменшу довіру -63%, довіра до президента - 16 %	- відсутність політичної волі щодо проведення реформ; - відсутність консенсусу політичних еліт щодо шляхів розвитку країни;	У 2019 році лише 9% українців довіряють своїй владі – це рекордний мінімум у світі, мовиться на сайті дослідницької компанії Gallup [16].
2018-2019	В цей період 56% відчують надію, а на друге місце вийшов оптимізм – 36%, найвищий показник за увесь час проведення замірів (з 2005 року) [15].	- розчарування як у спроможності влади проводити суспільні реформи, так і у реальності стану реформування [13].	
2020-2021	18% респондентів вважають, що політичні події в Україні розвиваються у правильному напрямі, 66% дотримуються думки, що події розвиваються в неправильному напрямі [11].	- невиконані обіцянки; - підвищення тарифів та цін; - розчарування як у спроможності влади проводити суспільні реформи, так і у реальності стану реформування; - продовження війни на Сході країни; - низька оплата праці - низький рівень економіки в країні тощо	Відносна більшість опитаних (42%) зазначають, що загальна ситуація в країні за останні роки погіршилася [13]. 54,4% – вважають, що за останні 2 роки фінансове становище їхньої родини погіршилося [15].
2022-2023	За осінній 2022 рік довіра українців до верховної влади зросла на 41% [3].	- повномасштабна війна в країні; - прояв політичної волі та патріотизму вищого керівництва	Найбільше зросла довіра до Президента України – з 36% у 2021 р. до 77% у 2022 році. Це пов'язано з його діяльністю під час війни. Йому довіряє переважна більшість жителів усіх регіонів – від 69% на сході країни до 82% у центральному регіоні». Зросла довіра і до Верховної Ради України. Найменший рівень довіри спостерігається до судової гілки влади та правоохоронних органів [3]

В українській державі протягом усіх років незалежності до 2022 року довіра до Президента, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України завжди найнижча, яка поступається місцем церкві, засобам масової інформації, громадським організаціям, Збройним силам України, опозиції тощо. Як бачимо з вищезазначеного у таблиці 1, основними причинами цього було: невиконання передвиборних обіцянок; корупція на всіх рівнях влади; монополізація влади бюрократами та олігархами; відсутність видимих результатів діяльності; відсутність політичної волі проводити дійсно дієві реформи; постійні чвари між високопосадовцями; погане ставлення з боку високопосадовців до громадян; непрофесіоналізм та відсутність моральних і етичних принципів у політиків тощо.

Однак, у 2022 році вище керівництво держави проявило патріотизм, політичну волю, стійкість та хоробрість під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації до України, що вплинуло на настрої населення і бажання довіряти та підтримувати дії влади. Сьогодні, як бачимо, політичні лідери намагаються бути послідовними у своїх діях та заявах, налагоджують конструктивний діалог з громадськістю, проводять політики згідно європейських цінностей. Однак, є ще надзвичайно велика кількість невирішених питань та проблемних місць, особливо на місцевому та регіональному рівні.

Начебто і позитивна динаміка у становленні довірливих взаємовідносин між громадськістю і владою відбувається зараз, але багаторічне зневірення населення у праведності політичних дій, прийнятті відповідних політичних рішень, моральному та психологічному виснаженні населення (низький рівень життя, соціальна незахищеність,

війна, пандемія COVID-19, міграційна криза тощо) – сприяє виникненню амбівалентної політичності у населення.

Амбівалентність – це стан роздвоєності у діяльності; у співіснуванні протилежностей у відносинах, в станах тощо, за наявності існування одночасно позитивного і негативного факторів [6].

У Великій українській енциклопедії *амбівалентність політична* визначається як двоїсте розуміння інтерпретацій та чуттєвих переживань у політиці. Поняття тлумачать як неоднозначність у ставленні людини до системи цінностей, коли певний об'єкт одночасно викликає в особи два протилежних почуття - актуалізуються суперечності системи цінностей у політичній сфері, що впливає на неоднозначність ставлення до влади та її інститутів [9].

І ось ця двоїстість відчуттів людини, що суперечать один одному не дозволяє їй довіряти та в повній мірі підтримувати дії влади. Це негативно впливає на настрої населення та швидкість та ефективність проведення державно-політичних змін.

Сьогодні, суб'єктам владних повноважень буде складно підвищити рівень довіри до своїх дій в сучасних умовах. Тому що українці вже втомилися розчаровуватися. Однак, якщо цього не зробити в найближчий час, ситуація в країні може бути непередбачуваною.

На нашу думку, основними принципами формування політичної довіри та зниження амбівалентності політичної є:

- політична консолідація – демократичні, взаємодоповнюючі та об'єднувальні стосунки між владою, політичними інститутами та суспільством;
- політична передбачуваність – коли виконання політичними діячами та політичними інститутами своїх функцій та обов'язків відповідає очікуванням громадян;
- політична стабільність - чітко визначені правила, як законодавчо закріплені, так і неформальні, що регулюють поведінку індивіда в суспільстві та державі і є обов'язковими до виконання усіма громадянами країни;
- політична участь – однакова можливість всіх громадян брати участь у виробленні державної політики;
- політична партисипативність - можливість громадянами висловлювати свою думку владі з різних питань і бути впевненими, що їх обов'язково почують, і обов'язково побажання будуть враховані під час здійснення державної політики.

Ми погоджуємося, що політична довіра в сучасних умовах невизначеності пов'язана із суспільними очікуваннями певних рішень від суб'єктів влади. Водночас демократичність політичного розвитку, серед ознак якої мінімізація рівня корупції в суспільстві, створення умов для прозорості та відкритості функціонування органів державної влади, надання можливості громадянам бути учасниками процесу ухвалення рішень у сфері державної політики, сприятиме підвищенню рівня довіри до політичних інститутів як суб'єктів реалізації суспільних інтересів [10].

На нашу думку, основними кроками на шляху до формування та вдосконалення політичної довіри громадян в умовах демократизації, повинні стати наступні:

- постійний відкритий діалог між громадськістю та політичними діячами, де населенню будуть відповідати на їх питання та детально пояснювати важливість і доцільність прийнятих політичних рішень та акцентування уваги на наслідках, які будуть, якщо це рішення буде прийняте або ж ні;
- необхідно забезпечити максимальну транспарентність – можливість громадян реально впливати на прийняття політичних рішень;
- активно долучати громадян до здійснення політики;
- в засобах масової інформації постійно висвітлювати та пояснювати громадянам основні політичні дефініції;
- політикам, посадовим особам державного управління та місцевого самоврядування бути чесними, порядними, відкритими, освіченими та досвідченими, здатними вести

постійний діалог з громадянами, відповідально ставитися до своїх обов'язків і розуміти, що вони несуть відповідальність перед кожною людиною за свої дії чи бездіяльність;

- бажання політичних діячів бути корисними суспільству;
- засідання, на яких приймаються важливі для країни рішення повинні транслюватися в on-line режимі з можливістю обговорення їх населенням (створення on-line чатів, наприклад);
- ввести політичну освіту в закладах середньої та вищої освіти;
- постійно звітувати перед населенням щодо реалізації прийнятих політичних рішень (особливо фінансових);
- постійно взаємодіяти із тими неопублічними соціальними інститутами, яким громадяни довіряють найбільше та висвітлювати цю взаємодію шляхом використання інструментів маркетингу (наприклад, співпраця із волонтерськими організаціями, церквою, громадськими організаціями, котрі володіють великим кредитом довіри в Україні, а пізніше створення рекламної кампанії, котра буде ставити акцент на цій взаємодії у питаннях вирішення конкретних соціальних проблем чи потреб [19, с.5].);
- підтримувати ініціативи населення щодо реалізації державної політики та допомагати їх вдосконалювати;
- органами державної влади та органами місцевого самоврядування, експертами проводити постійний моніторинг рівня політичної довіри та з'ясовувати і ліквідувати негативні причини, якщо рівень політичної довіри знижується тощо [10].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Питання амбівалентності політичної та її вплив на політичну довіру є мало досліджуваним. Хоча питання політичної довіри вивчається науковцями та експертами вже багато років - про це свідчить велика кількість наукових праць, публікацій, надбань тощо. Незважаючи на це, в країні спостерігається ситуація, коли політична довіра знизилася до критичного рівня. Суспільство втратило віру в державні реформи, у те, що влада дійсно хоче покращити життя населення, громадськість ще більше дистанціювалося від влади, населення виснажене війною та низьким рівнем життя.

Тому владі необхідно усвідомити усю значимість політичної довіри та поступово створити всі умови для її розвитку та викоренення амбівалентності політичної у громадськості, а для цього необхідно:

- по-перше, передвиборчі обіцянки повинні ставати реальними діями;
- по-друге, громадян потрібно мотивувати та залучати до активних дій під час реалізації державної політики;
- по-третє, зробити акцент на постійне інформування суспільства щодо проведення державної політики та проводити необхідні пояснювальні заходи, що стосуються прийнятих політичних рішень;
- по-четверте, не зловживати службовим положенням, запобігати усім проявам корупційних діянь;
- по-п'яте, на законодавчому рівні встановити правила поведінки усіх політичних діячів, і без винятку карати за їх недотримання;
- по-шосте, вдосконалити механізми підзвітності перед населенням;
- по-сьоме, владі необхідно, врешті-решт, усвідомити, яку відповідальність вона на себе взяла і зробити усе можливе, щоб виправдати очікування кожного українця тощо.

Коли суспільство характеризується високим рівнем політичної довіри - це мотивує громадян працювати на благо країни якісніше та ефективніше, підтримувати дії влади і як наслідок, політичні рішення впроваджуються в життя швидше і це все сприяє позитивним соціально-політичним змінам в державі. Лише коли в країні високий рівень політичної довіри, відбувається справжня демократизація суспільства.

Література

1. Агапченко І.В. Дослідження категорії довіри у міждисциплінарному підході. URL: https://revolution.allbest.ru/psychology/01213251_0.html
2. Всі дані виборів в одному інтерфейсі. URL: <https://ukr.vote/uk/elections/5/ukraine>
3. В Україні зросла довіра до Президента. Офіц.сайт Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3659079-v-ukraini-zroslo-dovira-do-prezidenta.html>
4. Карнаух А. А. Осмислення понять «довіра» та «політична довіра» у політичній науці/ Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29601/Karnayh_Zaichenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
5. Козлов Н.І. Довіра між людьми: де розумні межі? Психологіс. Енциклопедія практичної психології. URL: http://psychologis.com.ua/doverie_mezhdu_lyudmi_dvoe_zn_gde_razumnye_granicy_vop_zn.htm
6. Корж І.Ф. Амбівалентність функціонування публічної влади в Україні. Інформація і право. № 4 (39). 2021. URL: [file:///C:/Users/38097/Downloads/248545-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-570639-1-10-20211222%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/38097/Downloads/248545-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-570639-1-10-20211222%20(5).pdf)
7. Крутій О. М. Політичний діалог як чинник довіри народу до влади. Інвестиції: практика та досвід. № 5. 2012. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/27.pdf
8. Лісиєнко О. Динаміка політичного капіталу в Україні. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liseenko_dynamika.pdf
9. Михайлич О. В. Амбівалентність політична. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Амбівалентність_політична
10. Назаренко М., Левицький А. Сучасний стан та шляхи вдосконалення політичної довіри в умовах демократизації. Публічне управління і право: історія, теорія, практика. Вип. 1. 2021. С. 48-54.
11. Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do->
12. Оцінка громадянами першого року діяльності Президента та нової влади // Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-pershogo-roku-diialnosti-prezydenta-ta-novoi-vlady-kviten-2020r>
13. Погорелий С.С. Довіра до державної влади як категорія політичного управління. Серія: Державне управління, № 3. 2010 р. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2010/19.pdf
14. Сердюк О.В., Огай М.Ю. Всеукраїнське опитування громадян щодо демократичних змін у політичних та суспільних сферах, судової реформи та процесу очищення влади в Україні / Узагальнюючі результати дослідження 2016 року та порівняння з даними за 2015 рік. 2016. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/FAIR_LustrSurvey_Summary_2016_UKR.pdf
15. Соціологічні та маркетингові дослідження. Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://www.kiis.com.ua/index.php?lang=ukr&cat=about>
16. Українці мають найнижчий у світі рівень довіри до влади (світова преса). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/press-review/29834173.html>
17. Урсуленко К.В. Довіра соціальна. Енциклопедія сучасної України. 2008. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=20476
18. Федорів Т. Довіра як методологічна основа формування репутації органів державної влади. Економіка та держава. 2013. Вип. 2. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=20476

http://www.economy.in.ua/pdf/2_2013/35.pdf

19. Хижняк О.В. Культура довіри в рекламі та PR технологіях: практикум. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. 2017. 96 с.

20. Чабанна М. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149240914.pdf>

21. Червоненко В. П'ять президентів України: чим вони запам'яталися. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48188256>

References

1. Ahapchenko I.V. Doslidzhennya katehoriyi doviry u mizhdystsyplinarnomu pidkhodi. URL: https://revolution.allbest.ru/psychology/01213251_0.html

2. Vsi dani vyboriv v odnomu interfeysi. URL: <https://ukr.vote/uk/elections/5/ukraine>

3. V Ukrayini zroslo dovira do Prezydenta. Ofits.sayt Ukrinform. (2023). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3659079-v-ukraini-zroslo-dovira-do-prezidenta.html>

4. Karnaukh A. A. Osmyslennya ponyat' «dovira» ta «politychna dovira» u politychniy nauksi/ Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29601/Karnayh_Zaichenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

5. Kozlov N.I. Dovira mizh lyud'my: de rozumni mezhi? Psykholohis. Entsyklopediya praktychnoyi psykholohiyi. URL: http://psychologis.com.ua/doverie_mezhdu_lyudmi_dvoe_zn_gde_razumnye_granicy_vop_zn.htm

6. Korzh I.F. Ambivalentnist' funktsionuvannya publichnoyi vlady v Ukrayini. Informatsiya i pravo (2021). № 4 (39). URL: [file:///C:/Users/38097/Downloads/248545-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-570639-1-10-20211222%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/38097/Downloads/248545-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-570639-1-10-20211222%20(5).pdf)

7. Krutiy O. M. Politychnyy dialoh yak chynnyk doviry narodu do vlady. Investytsiyi: praktyka ta dosvid. № 5. 2012. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/27.pdf

8. Lisyyenko O. Dynamika politychnoho kapitalu v Ukrayini.(2018) URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liseenko_dynamika.pdf

9. Mykhaylych O. V. Ambivalentnist' politychna. Velyka ukrayins'ka entsyklopediya. URL: [https://vue.gov.ua/Ambivalentnist' politychna](https://vue.gov.ua/Ambivalentnist%20politychna)

10. Nazarenko M., Levyts'kyu A. Suchasnyy stan ta shlyakhy vdoskonalennya politychnoyi doviry v umovakh demokratyzatsiyi. Publichne upravlinnya i pravo: istoriya, teoriya, praktyka. (2021).

11. Otsinka sytuatsiyi v krayini, dovira do instytutiv suspil'stva ta politykiv, elektoral'ni oriyentatsiyi hromadyan. Ukrayins'kyu tsentr ekonomichnykh ta politychnykh doslidzhen' im. O. Razumkova. (2021). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do->

12. Otsinka hromadyanamy pershoho roku diyal'nosti Prezydenta ta novoyi vlady // Ukrayins'kyu tsentr ekonomichnykh ta politychnykh doslidzhen' im. O. Razumkova. (2021). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-pershogo-roku-diialnosti-prezydenta-ta-novoi-vlady-kviten-2020r>

13. Pohoryelyy S.S. Dovira do derzhavnoyi vlady yak katehoriya politychnoho upravlinnya. Seriya: Derzhavne upravlinnya, № 3. 2010 r. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2010/19.pdf

14. Serdyuk O.V., Ohay M.YU. Vseukrayins'ke opytuvannya hromadyan shchodo demokratychnykh zmin u politychnykh ta suspil'nykh sferakh, sudovoyi reformy ta protsesu ochyshchennya vlady v Ukrayini / Uzahal'nyuyuchi rezul'taty doslidzhennya 2016 roku ta porivnyannya z danymy za 2015 rik. 2016. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/FAIR_LustrSurvey_Summary_2016_UKR.pdf

15. Sotsiolohichni ta marketynhovi doslidzhennya. Kyyivs'kyu mizhnarodnyy instytut sotsiolohiyi. URL: <http://www.kiis.com.ua/index.php?lang=ukr&cat=about>

16. Ukrayintsi mayut' naynyzhchyy u sviti riven' doviry do vlady (svitova presa). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/press-review/29834173.html>
17. Ursulenko K.V. Dovira sotsial'na. Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny. 2008. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=20476
18. Fedoriv T. Dovira yak metodolohichna osnova formuvannya reputatsiyi orhaniv derzhavnoyi vlady. Ekonomika ta derzhava. 2013. Vyp. 2. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2013/35.pdf
19. Khyzhnyak O.V. Kul'tura doviry v reklami ta PR tekhnolohiyakh: praktykum. Kharkivs'kyy natsional'nyy universytet imeni V.N. Karazina. 2017. 96 s.
20. Chabanna M. Dovira do politychnykh instytutiv: peredumovy ta naslidky dlya demokratyyi. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149240914.pdf>
21. Chervonenko V. P'yat' prezydentiv Ukrayiny: chym vony zapam'yatalysya. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48188256>